

РОЗДІЛ 12. ІДЕНТИФІКАЦІЯ ФАКТОРІВ І ДОВГОСТРОКОВІ ТРЕНДИ ЕКОНОМІЧНОГО ЗРОСТАННЯ В УКРАЇНІ

12.1. Фактори і тренди зростання економіки України в умовах глобалізації

На сучасному етапі, особливо упродовж останніх років, в Україні досить загострилася проблема аналізу чинників і складових забезпечення економічного зростання для нівелювання основних макроекономічних диспропорцій та стабілізації подальшого економічного розвитку³⁰⁰.

У середньо- та довгостроковій перспективі ймовірно прискорення глобалізаційних процесів стосовно усіх структурних елементів системи відтворення, але насамперед споживання, обігу та фінансової системи. До кінця поточного та середини наступного десятиліття в Україні під впливом глобалізації з високою ймовірністю складеться нова конфігурація: виробничо-технологічних структур, частково вбудованих у міжнародні ланцюжки виробництва доданої вартості; виробничо-територіальних кластерів; корпоративних організаційних структур транснаціонального характеру³⁰¹.

Очікується, що глобалізація обігу, фінансової системи і споживання зумовить суттєві зміни інституційного середовища до більшої відкритості та відповідності міжнародним правилам і стандартам, а також типу працівника і підприємця; інфраструктури ринків товарів (послуг) і капіталів, із замиканням її значної частини на міжнародні структури.

Ці зрушення з високою ймовірністю знизять ефективність існуючої системи державного та корпоративного управління економікою і стимулюватимуть зміни у правових, регуляторних та організаційних механізмах управління.

³⁰⁰ Скрипниченко М.І. Секторальні та міжкраїнні моделі економічного розвитку. Київ: Фенікс, 2004. 256 с.;
Моделі ендогенного зростання економіки України / за ред. д-ра екон. наук Скрипниченко М.І. Київ: Ін-т екон. та прогнозів. НАН України, 2007. 576 с.

³⁰¹ Российское экономическое чудо: сделаем сами. Москва: Деловая литература, 2007. С. 166175.

Найбільш значущі тренди

У сфері споживання швидкість глобалізації кореспондуватиме з темпами формування середнього класу. Очікується, що глобалізація споживання позначиться на таких процесах, як: зростання споживчих стандартів, наближення їх до стандартів європейського середнього класу; інформатизація споживання (розповсюдження інформаційних технологій) з виходом у глобальні інформаційні та торгові мережі; підвищення мобільності населення; зміна моделі споживання, з поточних доходів на очікувані доходи при розширенні використання споживчого кредитування.

У сфері обігу глобалізація проявиться у підвищенні ролі глобальних торговельних мереж та іноземних торгових компаній на ринках України.

У банківській і фінансовій сферах глобалізація проявиться у формах лібералізації транскордонних операцій з капіталом і масовому виході українських компаній на міжнародні фінансові ринки: розширенні присутності транснаціональних банківських, страхових, інвестиційних та аудиторських компаній в Україні; уніфікації вітчизняних і міжнародних стандартів банківських і фінансових операцій, а також вимог до фінансової звітності компаній; уніфікації банківських і фінансових технологій з виходом на міжнародні ринки капіталів, системи платежів і розрахунків, валютних і страхових операцій.

Різні сфери відтворення інтегруватимуться у світову економіку з різною швидкістю. Найбільшою мірою це стосується³⁰²:

— сфери споживання, де зростатиме розрив між стандартами і стилем життя середнього класу та малозабезпечених верств населення;

³⁰² Критерій віднесення галузі до групи з сильним впливом глобалізації – очікувана наявність не менше двох із таких трьох ознак, як: висока питома вага імпортованих напівфабрикатів і комплектуючих; висока питома вага експорту у випуску продукції; висока присутність іноземного капіталу. Наявність двох таких ознак дає можливість припустити, що значна частина виробництва цієї галузі вбудована в міжнародні ланцюжки виробництва доданої вартості.

– сфери обігу, пов'язаної з формуванням глобалізованого сегмента торгівлі, орієнтованого на обслуговування середнього класу, і традиційного, орієнтованого на малозабезпечені верстви;

– сфери виробництва, де глобалізація найбільшою мірою, ймовірно, стосуватиметься основної частини експортоорієнтованих сировинних галузей, енергетичного та електротехнічного машинобудування, виробництва побутової техніки, частини харчових виробництв (плодоовочевої, кондитерської, тютюнової промисловості), а також частини сфери послуг (охорони здоров'я, освіти, туризму).

Глобалізація виробництва спричинить: різке зниження ролі цінового чинника у конкуренції на внутрішніх ринках і підвищення значення якості та комплексу умов, які виробник може надати покупцеві (кредити, передпродажна підготовка і післяпродажне обслуговування та ін.); зміни критеріїв ефективності виробництва, підвищення ролі стійкості компанії і можливості доступу до ринків і ресурсів при її оцінці; інтенсивну капіталізацію компаній, підвищення вартості їх реальних активів; зміни конфігурації потоків товарів (послуг) і капіталів на користь конкурентоспроможних переробних виробництв у зв'язку з їх вбудовуванням у глобальні ланцюжки виробництва доданої вартості.

Можливості для України:

– формування виробничо-територіальної структури та економіки з опорою на переробні галузі та сферу послуг, частково інтегрованих у міжнародні ланцюжки виробництва доданої вартості;

– зростання капіталізації значної частини вітчизняної економіки із залученням іноземного капіталу;

– розширення можливостей доступу українських компаній до ринків і ресурсів розвитку (технології, фінанси, кадри).

Ризики для України: вичерпання цінових конкурентних переваг і падіння конкурентоспроможності значної частини переробних виробництв

нижче за допустимий рівень; нестиковки в розвитку виробничих, торговельних і фінансових структур, обумовлені асинхронністю процесів глобалізації. Це призведе до швидкого формуванню багатокладності економіки; нестиковки у розвитку виробничо-територіальних кластерів та соціальної інфраструктури в регіонах; виведення обороту капітальних активів на зовнішні ринки, за межі національної юрисдикції.

Споживчі ринки

Кінцеві споживчі витрати домогосподарств в Україні становлять понад 70% ВВП (2013 р. – 72,7%, 2014 р. – 70,7%). Тому зміни на споживчих ринках чинитимуть сильний вплив на загальні тренди розвитку вітчизняної економіки.

Найбільш значущі тренди

Збереження до середини наступного десятиліття тенденції прискореного зростання споживчих ринків, обумовленого такими чинниками: випереджаючим, порівняно зі зростанням ВВП, збільшенням реальної заробітної плати, стимульованим дефіцитом кваліфікованих трудових ресурсів; низьким насиченням ринків товарами, що відповідають споживчим стандартам середнього класу, який формує значну частину споживчого попиту; зростанням споживчого кредитування.

Реструктуризація споживчого ринку, пов'язана з експансією роздрібних мереж. При збереженні сформованого тренду частка роздрібних мереж на ринках споживчих товарів досягне 60–70%, посилиться вплив торгівлі на сектор виробництва товарів споживання, у тому числі як джерела інвестицій.

Загострення конкуренції між вітчизняними товарами та імпортом, особливо на швидкозростаючих сегментах споживчого ринку. Очікується, що зміниться якість такої конкуренції – відбудеться перехід від цінових до нецінових форм (забезпечення додаткових переваг у споживача).

Можливості для України:

– інтенсивне розширення внутрішнього споживчого ринку є найважливішим чинником розміщення в Україні виробництв масової продукції з експортом на ринки ЄС, Азії, Казахстану тощо;

– концентрація фінансових ресурсів у торгівлі створить нове джерело для інвестицій, насамперед у споживчі галузі економіки.

Ризики для України: посилення експансії конкуруючого імпорту готових товарів, що підтримуватиметься кредитами міжнародних фінансових структур; зниження конкурентоспроможності вітчизняних компаній, орієнтованих на внутрішні ринки, внаслідок посилення вимог мережевих компаній до якості товарів та умов поставок.

Інвестиції

Очікується зміна моделі інвестицій: перехід від моделі, що базується на використанні власних коштів підприємств, до моделі інвестицій, що базується на залучених капіталах; перехід від «дешевих» інвестицій до «дорогих» інвестицій, ціна яких багато в чому визначатиметься процентними ставками. Різко зростуть вимоги до капіталізації компаній, розвитку банківської системи і фондового ринку.

Через зростання організованих заощаджень населення, з помітним випередженням динаміки ВВП, та появи на фінансових ринках «довгих грошей» у результаті виведення пенсійних накопичень на ринки недержавних цінних паперів, буде розширюватися база «довгих» ресурсів вітчизняних банків, необхідних для середньо- та довгострокового кредитування економіки.

Можливості для України:

– очікуване розширення інвестиційного попиту створить основу для зростання конкурентоспроможних галузей інвестиційного машинобудування, інноваційного виробництва і розвитку технологічної кооперації;

– поява на фінансових ринках «довгих» грошей (пенсійні кошти, організовані заощадження населення) дасть змогу перейти до нової моделі інвестицій, заснованої на залученні коштів;

– зростання прямих іноземних інвестицій створить умови, з одного боку, для освоєння нових технологій, з іншого – для виходу українських компаній на світові ринки.

Ризики для України: різке уповільнення зростання інвестицій, якщо не вдасться перейти до моделі інвестицій, заснованої на залученні коштів;

– втрата національного контролю за стратегічно важливими секторами економіки і компаніями.

Інвестиційний бар'єр в інфраструктурних та видобувних галузях

Характерною особливістю середньо- та довгострокової перспективи є формування інвестиційного бар'єру у видобувних та інфраструктурних галузях. Ідеться про необхідний стрибок підтримуючих інвестицій, які забезпечують: стійке функціонування інфраструктурних галузей відповідно до перспективних потреб економіки; компенсацію погіршення умов видобутку вуглеводнів і збереження їх обсягів хоча б на досягнутому рівні.

Розрахунки показують, що взяття інвестиційного бар'єру потребує підтримки високого рівня інвестиційної активності. Темпи зростання інвестицій, що забезпечують тільки лише зазначені потреби у видобувних та інфраструктурних галузях, у середньому за період 2016–2020 рр. мають становити 6–10%. Це означає, що аби поєднати одночасно інвестиційні потреби у видобувних, інфраструктурних та інших галузях, динаміка інвестицій в економіку України не повинна опускатися нижче 7–13% на рік протягом усього прогностичного періоду.

Можливості для України:

– інтенсивне розширення інвестиційного попиту з боку великих інфраструктурних компаній та вертикально інтегрованих корпорацій, що стимулює зростання вітчизняного інвестиційного ринку;

– сприятливі умови для розвитку енергетичного, транспортного та хімічного машинобудування.

Ризики для України: у разі падіння обсягів капіталовкладень нижче за рівень «інвестиційного бар'єру» існує висока ймовірність перетворення інфраструктурних галузей у обмежувач економічного розвитку, а також зниження внутрішнього видобутку вуглеводнів; імовірність прискореного зростання цін на послуги інфраструктурних монополій для забезпечення потреби в підтримуючих інвестиціях.

Аналіз можливостей прискореного економічного зростання і «кризових вузлів»: які виникають у перспективі, дає можливість виділити фундаментальні чинники, що лежать в основі середньо- та довгострокових сценаріїв розвитку української економіки:

– реалізація порівняльних переваг вітчизняної економіки (енергетичного, інфраструктурного, науково-дослідного, транзитного і сільськогосподарського потенціалів) через їх раціональне включення у світове господарство і залучення капіталів;

– модернізація масових виробництв, які виготовляють продукцію середнього ступеня складності, що дасть можливість використовувати переваги ємних внутрішніх ринків;

– формування масового середнього класу, що дозволяє розгорнути модернізацію соціальної інфраструктури і розвивати освіту та охорону здоров'я;

– інтеграція у світовий економічний простір, передусім ЄС, на конкурентних засадах.

Перші два фактори самостійні, вони визначають якість середньо- та довгострокового соціально-економічного розвитку країни. Другі два фактори

до певної міри є похідними від перших, хоча їх вплив на середньо- та довгострокові процеси дуже великий.

За таким підходом можливі сценарії забезпечення економічного зростання в Україні на рівні не менше 3–5% у середньому за період 2018–2022 рр.

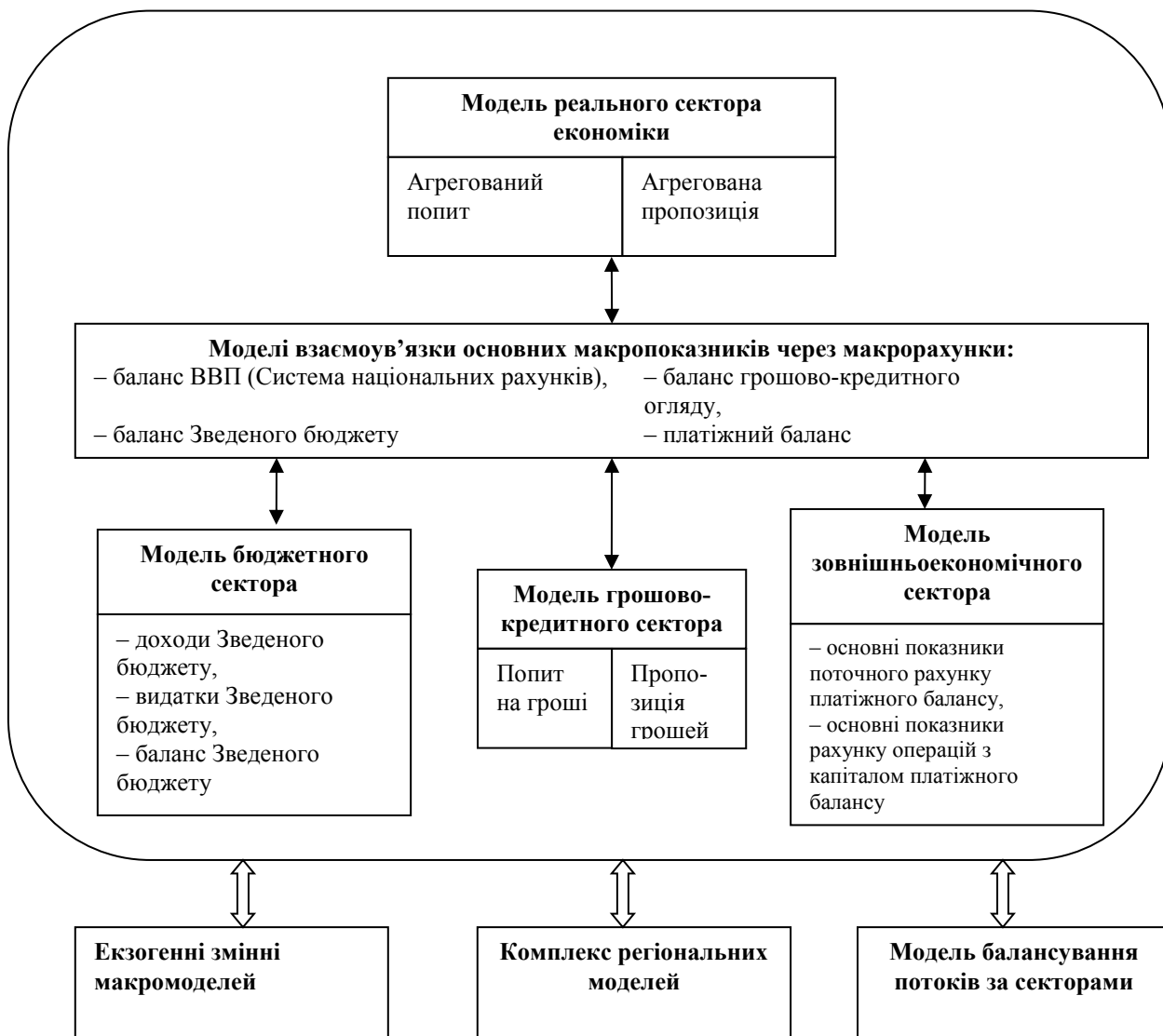

Рис. 12.1. Інтегровані моделі прогнозування економіки України

Джерело: авторська розробка.

Методологічною основою проведених розрахунків є інтегровані моделі прогнозування економіки України³⁰³, орієнтовані на практичну реалізацію в умовах нестабільної економічної кон'юнктури (рис. 12.1). Запропоновані

³⁰³ Скрипниченко М.І. Система макромоделей у програмно-аналітичному інструментарії «Макропрогноз економіки України». *Економіка і прогнозування*. 2014. № 4. С. 25–36.

Heyets V., Skrupnychenko M. Country report: Forecast of the revival of economic growth in Ukraine / Project LINK Fall Meeting, New York, October 21–23, 2015. Toronto, Canada. URL: <http://www.chass.utoronto.ca/link>

підходи інтеграції моделей уможлиблюють об'єднання різнофункціональних моделей за окремими секторами економіки, що розширює аналітичний «горизонт» модельних розрахунків і посилює оперативність практичної реалізації всього модельного комплексу.

12.2. Цільовий макроекономічний сценарій прискореного економічного зростання в Україні

Зважаючи на необхідність вирішення першочергових завдань сьогодення щодо подолання кризи та ефективного розвитку вітчизняної економіки, надзвичайно важливим є визначення середньо- та довгострокових трендів, сценарних умов і факторів прискорення економічного зростання в Україні.

Припущення прогнозу у середньостроковій перспективі

Зовнішні припущення

Упродовж періоду 2017–2020 (2025) рр. зовнішній попит, який визначається передусім розвитком світової економіки та курсовою політикою НБУ, продовжуватиме відігравати значну роль для розвитку економіки України.

Динаміка світової економіки у 2017–2020 рр. не сприятиме суттєвому зростанню українського експорту. Можливе використання експортного потенціалу лише аграрного сектора, харчової та фармацевтичної промисловості. В Україні у середньостроковій перспективі основними експортними товарами залишатимуться зерно, соняшникова олія та продукція чорної металургії, тоді як зовнішній попит на продукцію стратегічно важливих галузей вітчизняної економіки (машинобудування, авіабудування, суднобудування) демонструватиме спад, що гальмуватиме використання їх експортного потенціалу. Темпи зростання імпорту товарів, а отже, і сальдо поточного рахунку платіжного балансу значною мірою залежатиме від динаміки світових цін на нафту, та, відповідно, цін на імпортований природний газ.

Світові ціни на енергетичні ресурси залишатимуться нестабільними. Водночас подорожчання паливно-енергетичних ресурсів зумовить подальше підвищення цін виробників, що знижуватиме попит на продукцію українських підприємств та гальмуватиме зростання реального ВВП.

Ратифікація Угоди про зону вільної торгівлі між Україною та Канадою може позитивно вплинути на обсяги прямих іноземних інвестицій в економіку України, а також відкриє можливість вітчизняним експортерам постачати товари на ринки Канади (за нульовою ставкою ввізного мита в рамках глобальних квот Канади). Розширенню експортних можливостей для продукції та послуг з України сприятимуть також: розвиток у найближчій перспективі торговельно-економічних взаємин між Індією та Україною, налагодження українсько-китайського стратегічного партнерства, зростання експорту з України до країн Європейського Союзу.

Нерегулярність виконання програми EFF у рамках співпраці з МВФ формуватиме додаткові ризики дестабілізації валютного ринку, хоча зниження рівня інфляції дещо стримуватиме волатильність курсу гривні.

Внутрішні припущення

Важливим чинником відновлення економічного зростання в Україні виступатиме активізація платоспроможного попиту населення. Кінцеві споживчі витрати населення України, які упродовж 2014–2016 рр. зменшилися майже на третину, за підсумками 2017 р. зросли на 8,4%.

Попит на інвестиційні товари залишатиметься вельми слабким. Імовірні капіталовкладення здійснюватимуться здебільшого великими системними інвесторами, у витратах яких переважатиме імпорт інвестиційних товарів. Винятком є попит на будівельні матеріали у зв'язку із шляховим та індивідуальним житловим будівництвом.

Позитивну динаміку демонструватимуть види діяльності, орієнтовані на імпортозаміщення: харчова, легка та фармацевтична промисловість. Позитивна динаміка випуску за такими видами переробної промисловості, як машинобудування, металургія та хімічна промисловість, що спостерігалась у

2016–2017 рр., відбувалась на тлі їх значного спаду в минулих роках (2014–2015 рр.). Збереження цієї тенденції потребує інвестиційної активності в оновлення виробництва.

Значне підвищення тарифів на електроенергію разом із встановленням єдиної для всіх споживачів ціни на природний газ може суттєво обмежити обсяги споживання житлово-комунальних послуг, оскільки, по перше, не очікується суттєвого збільшення доходів населення та інших категорій споживачів енергію. По друге – споживачі звикають жити в режимі економії та обачного використання енергії. Останньому, крім іншого, сприятимуть заплановані державою заходи щодо заохочення до енергозбереження і спонукання до стовідсоткового забезпечення лічильниками.

Дедалі більшу проблему становитиме орієнтація держави на масові субсидії для домогосподарств, які зростатимуть із настанням опалювального сезону 2017 року (за оцінками Мінсоцполітики України право на субсидії матимуть майже 8–9 із 16 млн сімей, хоча до 2013 р. субсидіями користувалися лише 7–10% домогосподарств). Унаслідок цього збільшиться тиск на бюджет, активізуються процеси «тінізації» заробітків і заощаджень разом із посиленням «утриманських» настроїв. Орієнтація на розширення субсидій буде становитиме дедалі більшу проблему й для енергозбереження (у випадках незастосування лічильників), не сприяючи формуванню у населення економної поведінки. У разі стабілізації і зростання економіки у середньостроковій перспективі можна очікувати зменшення обсягу субсидій за рахунок зростання заробітної плати та економії енергоресурсів.

Тенденція суттєвого зростання цін/тарифів на житлово-комунальні послуги та послуги з постачання електроенергії і природного газу суттєво впливатиме на інфляційні процеси у країні. При цьому найбільший вплив на динаміку споживчих цін спричинятиме зміна цін/тарифів на природний газ, опалення та гарячу воду. З урахуванням очікувань щодо зростання цін/тарифів на зазначені послуги за результатами 2017 р., їх «внесок» у зростання ІЦВ становитиме 3,5 в.п., а в зростання ІСЦ – 3,34 в.п.

У середньостроковій перспективі відсоткові ставки за кредитами в банках України залишатимуться високими, що обумовлюватиме продовження низхідної динаміки інвестицій в основний капітал та обмежуватиме можливості нарощування виробничого потенціалу.

Крім того очікується: завершення процесу «очищення» банківської системи та підвищення стійкості банківських установ, поступове запровадження рефінансування банків під фінансові інструменти підтримки секторальних та інвестиційних програм розвитку, відновлення/нарощування кредитної діяльності банків, створення Банку розвитку України (Фонду розвитку), експортно-імпортного агентства як інструментів підтримки експорту та інвестиційної політики держави.

У рамках оцінки можливостей прискорення економічного зростання в Україні у 2017–2025 рр. нами розроблено цільовий сценарій (зростання ВВП на рівні до 7,0% у середньому за період 2019–2021 рр. та 6,5% у середньому за період 2022–2025 рр.) розвитку економіки України до 2025 р. (табл. 12.1).

Таблиця 12.1

**Цільовий сценарій прискореного економічного зростання,
2018–2025 рр.**

Показник	2015 факт	2016 факт	2017 Факт	2018 прогноз	2019 прогноз	2020 прогноз	2021 прогноз	2019- 2021	2022- 2025
Національні рахунки	<i>індекс (% річна зміна)</i>								
Реальний ВВП	-9,9	2,3	2,5	4,5	6,0	7,0	8,1	7,0	6,5
Споживання									
– приватне	-20,2	1,8	8,4	6,7	5,8	6,7	7,8	6,8	5,8
– державне	1,0	0,0	3,3	3,4	3,5	3,5	3,4	3,5	2,5
Валове нагромадження основного капіталу	-9,3	20,1	18,8	11,5	15,8	18,8	20,8	18,5	21,5
Випуск окремих секторів економіки	<i>індекс (% річна зміна)</i>								
Сільське господарство	-4,8	6,1	0,4	3,8	4,4	2,5	6,0	4,3	3,7
Промислове виробництво	-13,0	2,8	-2,5	5,5	7,6	9,8	10,5	9,3	9,4
Інфляція	<i>індекс (%)</i>								
Індекс споживчих цін: (середній за рік)	48,6	13,9	14,4	10,2	8,5	7,3	6,2	7,3	4,5
Індекс цін виробників: (середній за рік)	36,0	22,4	26,4	15,4	10,1	9,1	7,5	8,9	5,5
Державні фінанси	<i>% до ВВП</i>								
Доходи зведеного бюджету	32,9	31,7	34,1	33,3	33,1	32,0	31,5	32,2	31,0

Видатки зведеного бюджету	34,5	35,8	35,5	35,4	35,1	34,0	33,0	34,0	33,0
Сальдо зведеного бюджету	-1,7	-4,1	-1,4	-2,1	-2,0	-2,0	-1,5	-1,8	-2,0
Монетарні показники									
Грошова маса (МЗ) (грудень до грудня попереднього року), %	3,9	10,6	9,6	16,7	15,4	14,8	14,5	14,9	14,0
Соціальні показники									
Чисельність зайнятого населення, млн осіб	16,44	16,28	16,16	16,85	17,0	17,1	17,2	17,1	17,5
Рівень безробіття, % до економічно активного населення віком 15–70 років (МОП)	9,1	9,3	9,5	8,8	8,4	7,8	7,2	7,8	7,0
Зовнішній сектор									
Рахунок поточних операцій, млрд дол. США	1,6	-1,3	-2,4	-2,2	-2,0	-1,8	-1,5	-1,8	-0,7
Обсяг експорту товарів та послуг, млрд дол. США	47,8	46,0	53,8	57,6	60,9	65,8	70,5	65,7	70,5
Обсяг імпорту товарів та послуг, млрд дол. США	50,2	52,5	62,4	65,7	68,1	72,3	76,5	72,3	74,5
Баланс товарів та послуг, млрд дол. США	-2,4	-6,5	-8,6	-8,1	-7,2	-6,5	-6,0	-6,6	-4,0

Джерело: розраховано за даними Державної служби статистики України

Зростання ВВП України, починаючи з 2017–2018 рр., може бути досягнуте за умов знаходження політичного компромісу і врегулювання збройного конфлікту. Економіка отримає потужний імпульс для розвитку внаслідок: реалізації політики економічного прагматизму, зростання потреб внутрішнього ринку, насамперед для відновлення не тільки зруйнованої інфраструктури, в першу чергу за рахунок використання спонсорської допомоги країн-донорів та кредитів міжнародних фінансових організацій, а також державного кредитування інвестицій, спрямованих на розвиток виробничої інфраструктури із одночасним використанням фінансових ресурсів України, отриманих у результаті реалізації політики легалізації, повернення виведених з України капіталів та стимулювання приватних інвестицій у розвиток бізнесу, що відповідає стратегічним інтересам розвитку економіки країни.

При цьому для прискорення економічного зростання в Україні у 2017–2025 рр. необхідно:

- підтримувати макроекономічну стабільність;
- подолати тенденції спадної динаміки інвестиційної та приватної компонент споживчого попиту;
- забезпечити зростання норми нагромадження основного капіталу до рівня 19–21% до 2020 рр. та збільшення її до 25–30% протягом періоду 2021–2025 рр.;
- забезпечити стабільності РЕОК та цінову конкурентоспроможність українського виробника на зовнішніх та внутрішньому ринках;
- досягти позитивного ефекту від уведення в дію Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом;
- забезпечити активізацію сукупного попиту шляхом підтримки експортної діяльності та адаптації до конкурентних викликів посткризового світу, розширення місткості внутрішнього ринку;
- забезпечити підтримку сукупної пропозиції шляхом подальшої дерегуляції підприємницької діяльності та сприяння розвитку підприємництва, стимулювання інвестиційної діяльності та забезпечення завдяки структурній політиці позитивних структурних зрушень, покращення умов для розвитку людського капіталу і піднесення стимулів підвищення продуктивності праці;
- формувати суспільний консенсус навколо цілей структурної модернізації;
- внести зміни в поточну монетарну політику для реалізації цілей прискорення економічного зростання.

Наведений у табл. 12.1 аналіз прогнозу розвитку економіки за цільовим сценарієм, який може стати результатом реалізації ефективної політики щодо забезпечення прискореного економічного зростання, засвідчує, що у період 2017–2020 рр. все ж збережеться переважно експортнозалежна модель економіки України, оскільки її принципова зміна протягом найближчих п'яти

років неможлива через високу інерцію до змін, враховуючи високу кореляційну залежність динаміки світових цін на сталь і зерно з динамікою ВВП України. Тому досягнення динамічного зростання ВВП України залежатиме в тому числі й від формування нового циклу підтримки цін на сировину, метали, зерно, технічні культури, а також прискорення зростання ВВП у нинішніх торговельних партнерів, що упродовж періоду уповільнення динаміки світової економіки видається досить сумнівним. Крім того, серед *ключових зовнішніх факторів, що можуть вплинути на програму розвитку економіки у середньо- та довгостроковій перспективі, слід зазначити:* продовження програми взаємодії з МВФ; деофшоризацію рахунків українських політиків та економічної еліти; отримання зовнішньої допомоги в частині подальшої лібералізації в сфері регуляторної політики, а також отримання суттєвої зовнішньої допомоги для забезпечення територіальної цілісності країни.

У таких умовах важливо зосередитися на поточній економічній політиці в частині продуктової та географічної диверсифікації експорту та особливо важливо розігріти внутрішній ринок шляхом підходів, спрямованих на піднесення сукупного попиту, сукупної пропозиції, державного інвестування, монетарної політики, грошово-кредитної та банківської політики розвитку та податково-бюджетної політики, яку детально викладено у цій роботі. При цьому протягом прогностичного періоду необхідно вирішити *ключові структурні проблеми, що стоять перед економікою України, серед яких:* деіндустріалізація економіки, нестабільність цін на сировину, високий ступінь залежності від технологічного імпорту, який не покриває високотехнологічний експорт, інклюзивність «старих» галузей промисловості в експорті, невідповідність структури видатків бюджету на інвестиції європейській практиці за питомою вагою, нерациональність структури видатків бюджету на державну підтримку окремих видів діяльності, а також нерациональна орієнтація на пріоритетність розвитку економіки за рахунок аграрних видів діяльності.

Починаючи з другої половини 2017 р. необхідне проведення масштабної інвестиційної кампанії і, як результат, розширення інвестицій в економіку України. Темпи приросту валового нагромадження основного капіталу протягом 2018–2020 рр. на кінець періоду мають досягти 15–16%, а у 2021–2025 рр. – понад 11–15% і при цьому норма нагромадження основного капіталу до ВВП досягне 22–30% до 2025 р., що є вихідною умовою прискореного економічного зростання. Слід зауважити, що ці показники є ключовими і найбільш вагомими серед усіх інших факторів, які мають забезпечити економічне зростання на рівні до 7% у середньому за 2017–2025 рр. (табл. 12.1).

Для акумуляції інвестиційного ресурсу, крім суто боргових та емісійних джерел, необхідне дотримання суворої економії і максимального зростання видатків держави на капітальні видатки (бюджет розвитку) до рівня 5–6% ВВП.

У результаті реалізації ефективної політики забезпечення прискореного економічного зростання:

– ВВП України у 2019–2020 рр. досягне рівня 2013 р., а до 2025 р. зросте майже на 50% порівняно з 2013 р. та на 10% порівняно з 1990 р.;

– норма ВНОК (валового нагромадження основного капіталу) у 2019–2020 рр. збільшиться до 20–22% (середній рівень країн ОЕСР), у 2023–2024 рр. становитиме 29–32% (рівень Словаччини, Чеської Республіки, Естонії, Кореї) а у 2025 р. може досягти 35% (рекордний рівень Китаю) (рис. 12.2).;

– продуктивність праці зростатиме на 5–6,5% у середньому за період 2018–2025 рр.;

– норма валових заощаджень у 2025 р. підніметься до рівня 30% як результат зростання доходів населення.

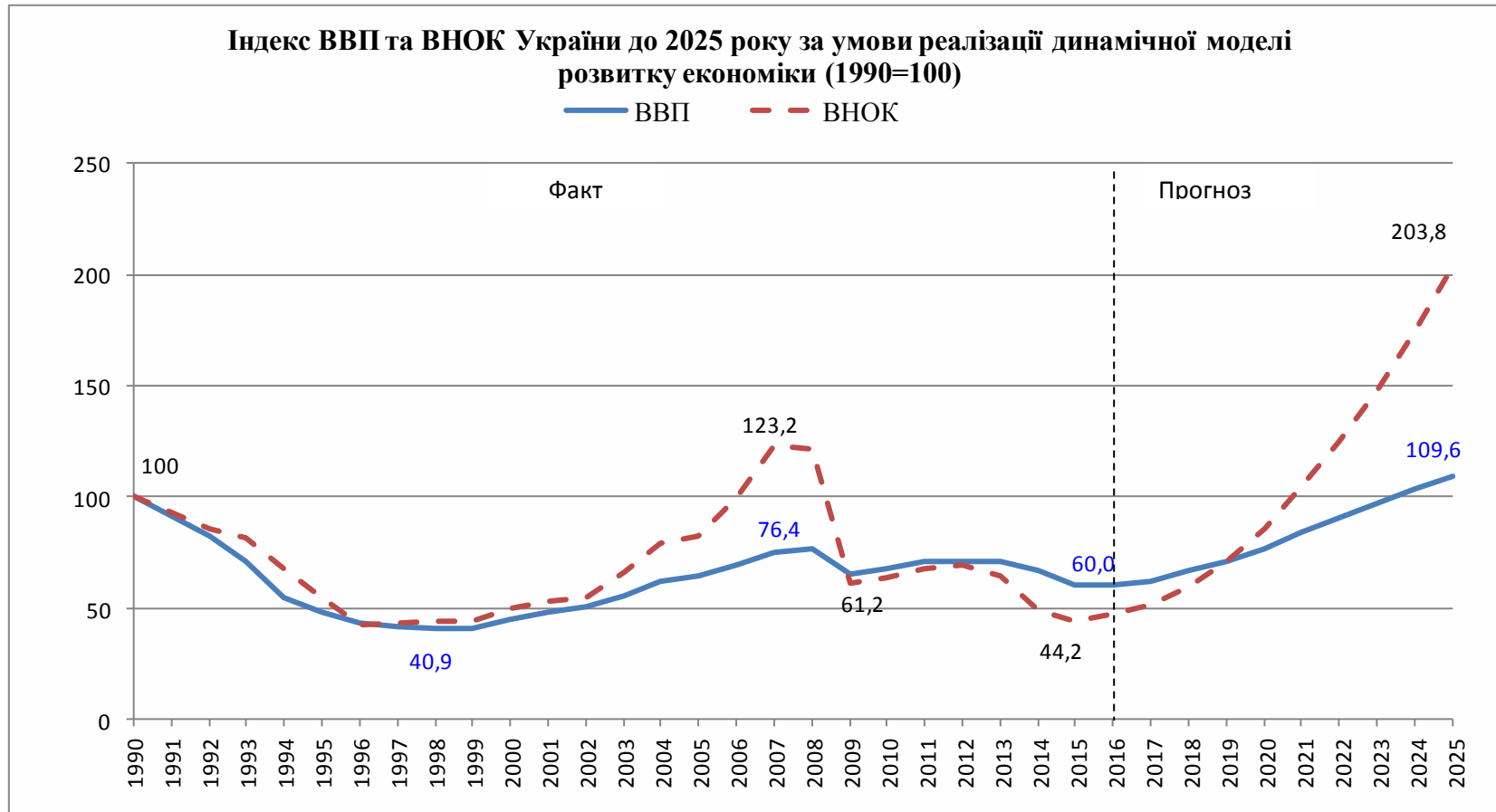

Рис. 12.2. Індекс валового внутрішнього продукту (ВВП) та валового нагромадження основного капіталу (ВНОК) України до 2025 р. за умови реалізації динамічної моделі розвитку економіки (1990=100)

Джерело: розраховано за даними Державної служби статистики України, прогнозні розрахунки ДУ «Інститут економіки та прогнозування НАН України».

Структура економіки у 2025 р. виглядатиме (табл.12.2):

Таблиця 12.2

Прогноз структури економіки України у 2025 р.*

Показник	Зростання 2025/2013, %	Структура валової доданої вартості, %	
		2013	2025
ВВП / валова додана вартість	146,9	100,0	100,0
Сільське, лісове та рибне господарство	143,3	8,7	8,3
Добувна промисловість і розроблення кар'єрів	146,8	5,4	5,3
Переробна промисловість	176,0	11,1	13,1
Постачання електроенергії, газу, пари, повітря, водопостачання, відходи	138,9	2,9	2,7
Будівництво	180,3	2,5	3,1
Оптова та роздрібна торгівля; ремонт автотранспортних засобів і мотоциклів	137,8	14,6	13,5
Транспорт, складське господарство	136,5	7,0	6,5
Інші послуги	142,7	35,4	33,9

Джерело: Розрахунки за даними Таблиці «Витрати-випуск».

12.3. Макроекономічний прогноз структурних зрушень в економіці України на період до 2035 р.

В основу прогнозу структурних зрушень в економіці України в 2016–2035 рр. покладено прогноз ВВП за категоріями використання в цінах 2013 р. (табл. 12.3).

Таблиця 12.3

Прогноз ВВП за категоріями використання до 2035 року (в цінах 2013 р.)

Показник	2020/ 2013	2020/ 2015	2025/ 2020	2030/ 2025	2035/ 2030	2035/ 2013	2035/ 2015
ВВП	0,8	4,6	7,2	6,5	5,5	4,6	6,0
Кінцеві спож. витрати домогосподарств	-1,1	4,8	6,8	6,1	5,1	3,7	5,7
Кінцеві спож. Витрати сектора ЗДУ	2,0	2,3	4,0	4,1	4,0	3,4	3,6
Валове нагромадження	1,3	8,5	10,5	9,5	7,9	6,7	9,1
Валове нагромадж. основного капіталу	1,1	9,3	11,6	9,3	8,0	6,8	9,6
Експорт товарів і послуг	-2,8	2,8	7,2	6,7	5,7	3,5	5,6
Імпорт товарів і послуг	-4,4	3,7	7,1	6,6	6,1	3,8	5,9

Джерело: Розрахунки за даними Таблиці «Витрати-випуск».

Прогнозні розрахунки темпів економічного зростання до 2035 р. базуються на припущеннях, що головними акцентами державної політики мають стати: забезпечення курсової стабільності, відновлення і подальший розвиток внутрішнього попиту на основі перш за все прискореного нагромадження основного капіталу України, максимальне використання потенціалу імпортозаміщення та поступового зростання реальних доходів населення (темпами, нижчими за темпи зростання ВВП) (табл. 12.4–12.5).

На першому етапі – 2017–2020 рр. – зростання економіки матиме переважно відновлювальний характер.

Темпи зростання поступово прискорюватимуться за рахунок високих темпів зростання валового нагромадження основного капіталу, активізації інвестиційно-інноваційної діяльності.

Таблиця 12.4

Прогноз ВВП України за агрегованими видами економічної діяльності до 2035 р. (у цінах 2013 р.) *

Показник	2013	2015	2020	2025	2030	2035
Сільське, лісове та рибне господарство	100	97,5	102,9	143,3	193,6	249,4
Добувна промисловість і розроблення кар'єрів	100	72,5	101,5	146,8	203,1	267,2
Переробна промисловість	100	78,9	110,9	176,0	263,3	366,5
Постачання електроенергії, газу, пари та кондиційованого повітря	100	80,8	100,2	138,9	185,5	239,7
Будівництво	100	70,3	106,4	180,3	277,7	401,6
Оптова та роздрібна торгівля; ремонт автотранспортних засобів і мотоциклів	100	71,6	102,5	137,8	180,0	222,6
Транспорт, складське господарство	100	88,7	98,5	136,5	184,1	236,0
Сфера послуг – разом	100	84,7	104,6	140,7	185,7	234,9
Валова додана вартість – усього	100	83,9	105,0	146,9	200,0	259,9
Чисті податки на продукти	100	85,8	110,4	167,0	239,8	327,0
ВВП	100	84,2	105,6	149,3	204,9	268,2

Джерело: Розрахунки за даними Таблиці «Витрати-випуск».

Детальніше див. додаток 12.1.

Прогноз структурних змін ВВП України за агрегованими видами економічної діяльності до 2035 р. (в цінах 2013 р.) *

Показник	2013	2015	2020	2025	2030	2035
Сільське, лісове та рибне господарство	8,69	10,07	8,47	8,34	8,21	8,08
Добувна промисловість і розроблення кар'єрів	5,40	4,66	5,19	5,31	5,36	5,38
Переробна промисловість	11,14	10,44	11,69	13,13	14,31	15,23
Постачання електроенергії, газу, пари та кондиційованого повітря	2,90	2,79	2,75	2,70	2,63	2,60
Будівництво	2,53	2,11	2,54	3,05	3,42	3,78
Оптова та роздрібна торгівля; ремонт автотранспортних засобів і мотоциклів	14,63	12,46	14,20	13,50	12,85	12,14
Транспорт, складське господарство	7,04	7,43	6,57	6,44	6,33	6,20
Інші послуги	35,42	37,57	35,79	33,85	32,57	31,66
Валова додана вартість всього	87,77	87,53	87,21	86,32	85,68	85,08
Чисті податки на продукти	12,23	12,47	12,79	13,68	14,32	14,92
ВВП	100	100	100	100	100	100

Джерело: Розрахунки за даними Таблиці «Витрати-випуск».

Пріоритетним напрямом розвитку машинобудування стане розширення енергозберігаючих технологій. Енергозбереження стосується як використання електроенергії (зниження енергомісткості виробництва до 2035 р. на 20–25%), кам'яного вугілля, природного газу для її виробництва (на 18–22%).

Прискорення імпортозаміщення стосуватиметься всіх груп товарів за напрямками використання – товарів проміжного споживання, кінцевого споживання домогосподарств та сектора загальнодержавного управління (ЗДУ), валового нагромадження основного капіталу (ВНОК), що загалом гальмуватиме нарощування імпорту.

До 2035 р., порівняно з докризовим 2013 р., прогнозується зменшення частки імпорту в проміжному споживанні з 22 до 15%; у кінцевому споживанні домогосподарств – з 17 до 15%; у ВНОК – з 31,4 до 25,4%.

До 2025 р. попит зовнішніх ринків зможе слугувати лише додатковим фактором розвитку української економіки. Визначальну роль у цей період має відігравати розвиток внутрішнього ринку України.

Після 2025 р. сформується нові можливості суттєвого розширення присутності українських товаровиробників на світових ринках і нарощування експорту відіграватиме більш значну роль у забезпеченні економічного зростання України (темпи зростання експорту дещо випереджатимуть зростання ВВП).

Повніше використовуватиметься експортний потенціал аграрного сектора України, харчової, легкої, фармацевтичної промисловості. Хоча втрату ринку РФ у використанні експортного потенціалу машинобудування компенсувати до 2025 р. повною мірою не вдасться, однак збільшення присутності України на інших світових ринках дасть змогу до 2035 р. поступово відновити обсяги машинобудівного експорту та покращити його товарну структуру.

Внутрішній споживчий попит зростатиме помірними темпами внаслідок підвищення реальних доходів населення темпами, нижчими за темпи зростання ВВП. При цьому динаміка приватного попиту (кінцевих споживчих витрат домогосподарств) випереджатиме темпи зростання споживчих витрат сектора загального державного управління. Зросте частка у споживчому попиті товарів довгострокового використання, фармацевтичних товарів та послуг у сферах охорони здоров'я, освіти тощо.

Слід зауважити, якщо не буде реалізована ефективна політика щодо модернізації та забезпечення прискореного економічного зростання, то на Україну очікують:

- поглиблення відставання від загальносвітового рівня з динамікою ВВП 1–2% у середньому в найближчі 5–10 років;
- неспроможність повернення зовнішніх боргів і дефолт;
- тінізація економіки;
- втеча капіталів та офшоризація;
- різке погіршення демографічної ситуації;
- нова хвиля міграції висококваліфікованих кадрів, передусім ІТК-спеціалістів;

– продовження тенденції зростання безробіття понад 9,5–10% серед економічно активного населення віком 15–70 років (МОП).

Звертаємо увагу, що значна частина ефектів за видами діяльності у разі переходу до стимулюючої політики економічного зростання з’явиться вже після 2020 р. Для забезпечення відновлення економічного зростання необхідне проведення цілеспрямованої політики стимулювання економічного зростання, яка має надати останньому спрямованості, що відповідатиме викликам глобальної конкуренції та європейської інтеграції України.

Ризики прогнозу

Головними ризиками прогнозу є такі:

- загострення бойових дій на сході України;
- погіршення динаміки глобальної економіки;
- загострення внутрішньополітичної кризи, що дезорієнтуватиме вітчизняних суб’єктів господарювання та гальмуватиме співпрацю з міжнародними організаціями;
- зростання неплатежів за умов збереження низького рівня доходів населення і зростання тарифів на електроенергію та житлово-комунальні послуги;
- падіння світової кон’юнктури на сировинних ринках;
- відсутність конструктивного діалогу з МВФ у рамках програми EFF із падінням курсу гривні за межі, передбачені Державним бюджетом.

Додаток 12.1

Прогноз ВВП України за видами економічної діяльності до 2035 р.* (у цінах 2013 р.)

Показник	2013	2015	2020	2025	2030	2035
Сільське, лісове та рибне господарство	100	97,5	102,9	143,3	193,6	249,4
Добувна промисловість і розроблення кар’єрів	100	72,5	101,5	146,8	203,1	267,2
Добування кам’яного та бурого вугілля	100	40,8	97,3	138,3	191,9	252,2
Добування сирої нафти та природного газу	100	88,5	120,8	177,1	242,3	315,3

Показник	2013	2015	2020	2025	2030	2035
Добування металевих руд, інших корисних копалин та розроблення кар'єрів; надання допоміжних послуг у сфері добувної промисловості та розроблення кар'єрів	100	82,3	94,1	136,3	189,8	251,4
Переробна промисловість у тому числі	100	78,9	110,9	176,0	263,3	366,5
Виробництво харчових продуктів; напоїв та тютюнових виробів	100	91,8	106,6	159,3	225,3	302,4
Текстильне виробництво, виробництво одягу, шкіри та інших матеріалів	100	91,0	113,1	167,9	248,1	340,0
Виробництво деревини, паперу; поліграфічна діяльність та тиражування	100	85,6	115,8	170,6	245,7	324,8
Виробництво коксу та коксопродуктів	100	65,6	94,5	144,5	239,5	332,8
Виробництво продуктів нафтоперероблення	100	60,3	121,9	208,4	273,6	412,9
Виробництво хімічних речовин і хімічної продукції	100	73,0	133,5	232,7	340,5	459,0
Виробництво основних фармацевтичних продуктів і фармацевтичних препаратів	100	94,5	133,5	204,1	307,3	424,6
Виробництво гумових і пластмасових виробів	100	83,5	124,9	191,6	294,3	402,6
Виробництво іншої неметалевої мінеральної продукції	100	85,8	117,9	194,6	296,1	414,6
Металургійне виробництво	100	71,0	107,8	194,8	305,2	427,3
Виробництво готових металевих виробів, крім машин і устаткування	100	72,3	127,3	203,8	317,1	446,4
Виробництво комп'ютерів, електронної та оптичної продукції	100	55,7	141,4	242,1	392,4	585,5
Виробництво електричного устаткування	100	90,9	110,0	173,5	263,5	373,1
Виробництво машин і устаткування, не віднесених до інших угруповань	100	77,9	121,8	203,0	321,2	471,9
Виробництво автотранспортних засобів, причепів і напівпричепів	100	107,5	125,1	195,9	314,6	446,7

Показник	2013	2015	2020	2025	2030	2035
Виробництво інших транспортних засобів	100	45,9	91,5	148,5	229,0	332,4
Виробництво меблів; іншої продукції; ремонт і монтаж машин і устаткування	100	78,8	105,0	158,2	227,1	310,3
Постачання електроенергії, газу, пари та кондиційованого повітря	100	80,8	100,2	138,9	185,5	239,7
Будівництво	100	70,3	106,4	180,3	277,7	401,6
Сфера товарного виробництва – разом	100	82,5	105,6	158,4	226,7	306,7
Водопостачання; каналізація, поводження з відходами	100	78,5	103,2	146,7	199,0	257,1
Оптова та роздрібна торгівля; ремонт автотранспортних засобів і мотоциклів	100	71,6	102,5	137,8	180,0	222,6
Транспорт, складське господарство	100	88,7	98,5	136,5	184,1	236,0
Поштова і кур'єрська діяльність	100	88,7	101,0	136,3	181,2	229,2
Тимчасове розміщування й організація харчування	100	90,2	94,8	131,8	179,0	226,9
Видавнича діяльність; виробництво кіно- та відеофільмів, телевізійних програм, видання звукозаписів; діяльність радіомовлення та телевізійного мовлення	100	87,5	115,6	157,6	215,8	272,5
Телекомунікації (електрозв'язок)	100	97,2	109,0	152,2	209,8	272,4
Комп'ютерне програмування, консультування та надання інформаційних послуг	100	87,5	111,1	166,8	248,2	344,8
Фінансова та страхова діяльність	100	71,0	102,1	141,8	194,3	250,6
Операції з нерухомим майном	100	89,9	97,9	137,2	185,0	237,8
Діяльність у сферах права та бухгалтерського обліку; діяльність головних управлінь (хед-офісів); консультування з питань керування; діяльність у	100	80,9	102,6	144,5	200,1	260,8

Показник	2013	2015	2020	2025	2030	2035
сферах архітектури та інжинірингу; технічні випробування та дослідження						
Наукові дослідження та розробки	100	80,9	129,6	179,8	245,6	325,2
Рекламна діяльність і дослідження кон'юнктури ринку; наукова та технічна діяльність; ветеринарна діяльність	100	80,9	103,8	141,6	190,4	240,4
Діяльність у сфері адміністративного та допоміжного обслуговування	100	89,2	98,4	140,2	193,4	252,8
Державне управління та оборона; обов'язкове соціальне страхування	100	102,2	128,6	150,9	182,1	217,3
Освіта	100	95,0	106,8	136,4	172,7	215,2
Охорона здоров'я та надання соціальної допомоги	100	97,0	102,5	136,3	172,1	218,2
Мистецтво, спорт, розваги та відпочинок	100	82,4	104,2	136,2	176,0	219,5
Надання інших видів послуг	100	73,9	95,4	134,5	182,9	237,1
Сфера послуг – разом	100	84,7	104,6	140,7	185,7	234,9
Валова додана вартість	100	83,9	105,0	146,9	200,0	259,9
Податки на продукти	100	85,8	110,4	167,0	239,8	327,0
ВВП	100	84,2	105,6	149,3	204,9	268,2

Джерело: Розрахунки за даними Таблиці «Витрати-випуск».